

Kenniskring 21ste-eeuwse vaardigheden INOS

Geen blauwdruk, maar op ontdekkingstocht

In het voorjaar van 2014 startte INOS in Breda (29 scholen) de 'Kenniskring Vaardigheden van de 21ste eeuw', een divers gezelschap, bestaande uit leraren, directeuren, externe deskundigen (onder andere van de pabo) en een lid van het College van Bestuur. De kenniskring, begeleid door Sardes, buigt zich over de volgende vragen: hoe ontwikkel en begeleid je leerlingen tot zelfbewuste en verantwoordelijke mensen? Wat heb je nodig om in de veranderende wereld te kunnen blijven leren? En hoe weten we of dit ons lukt?

In de missie van INOS (www.inos.nl) staat dat de onder dit bestuur vallende scholen talenten van leerlingen ontdekken en hen begeleiden in hun ontwikkeling tot zelfbewuste en verantwoordelijke mensen die in een steeds veranderende wereld willen blijven leren. De in het afgelopen voorjaar opgerichte Kenniskring Vaardigheden van de 21ste eeuw staat stil bij de vraag hoe de scholen die missie kunnen waarmaken. Hoe begeleiden we leerlingen tot zelfbewuste en verantwoordelijke mensen? Wat heb je nodig om in de veranderende wereld te kunnen blijven leren? En – niet onbelangrijk – hoe weten we of dit ons lukt?

Katalysator

De traditionele aanpak van veranderprojecten is vaak top-down. De leden van de kennis-

kring zijn het erover eens dat dit moeizame verandertrajecten oplevert: er ontstaat weerstand en de werkdruk neemt toe, omdat er 'nog iets bijkomt'. De kenniskring besluit daarom niet met een blauwdruk te gaan werken. We willen aansluiten bij de dagelijkse lespraktijk en ons richten op leerprocessen van leraren. Het leraargedrag staat centraal. De kenniskring fungeert als katalysator om beweging te genereren. Zoals één van de leden van de kenniskring stelt: "Aan de slag gaan en gaandeweg het proces verder schaven... daarmee vergroot je de betrokkenheid en worden positieve effecten echt zichtbaar. Succeservaringen stimuleren om verder te gaan."

Actieonderzoek

De kenniskring start met een aantal bijeenkomsten waarin de leden zich buigen over de

onderzoeksopzet. Dit is een intensieve gezamenlijke zoektocht. In verschillende scholen wordt al gewerkt met vernieuwende methodieken (denk aan *International Primary Curriculum* en *Vier keer wijzer*) en we zijn ons ervan bewust dat we hier op moeten voortborduren in plaats van een aanpak 'erbij' te zoeken.

We besluiten uiteindelijk om leraren een eigen onderzoeksvraag in relatie tot de 21ste-eeuwse vaardigheden te laten formuleren, die zij in de vorm van een actieonderzoek beantwoorden. Er wordt daarbij zoveel mogelijk aangesloten bij lopende initiatieven.

De kenniskringleden leggen dus geen methodiek op aan de scholen, maar denken constructief mee door feedback te geven en open vragen te stellen. De leraren blijven eigenaar van het proces. Zij gaan samen met de leerlingen op ontdekkingsstocht en houden

door middel van filmopnamen en logboeken bij hoe het proces verloopt.

Het traject

In september 2014 vindt de kick-off plaats met zeven deelnemende scholen. Op elke school gaan leraren in de eigen klas aan de gang met één of twee van de vaardigheden van de 21ste eeuw. De leraren kiezen voor de volgende vaardigheden: samenwerken, creativiteit, probleemoplossend vermogen en kritisch denken.

De werkwijze ziet er als volgt uit:

- We beginnen met een gesprek, waarbij de betreffende leraren, de directeur en twee afgevaardigden van de kenniskring aanwezig zijn. We maken afspraken over de keuze van de vaardigheden en denken mee over de leervragen van de leraren. We spreken af

dat zij zelf het proces in de klas vastleggen. Hoe zij dat doen, staat vrij. Dat kan in de vorm van een logboek, met foto's, film, et cetera. In de praktijk is gebleken dat leraren vooral veel voor filmen kiezen: "Het proces vastleggen op film is waardevol, omdat je heel duidelijk zichtbaar maakt wat er nu precies in de klas gebeurt. Bovendien kun je dit gemakkelijk met anderen delen."

- Op de zeven scholen gaan de leraren en hun directeur aan de slag. Binnen de bestaande methodieken besteden zij bewust aandacht aan de nieuwe vaardigheden en aan de eigen leervragen. De nadruk ligt niet op het product, maar op het proces. In de praktijk blijkt dit voor leraren (en ook voor leden van de Kenniskring) best moeilijk: "Ik wilde leiding nemen, maar tegelijkertijd ruimte geven. Terwijl ik zelf óók niet precies wist wat er ging komen. Dat was zoeken."
- De kenniskring volgt op enige afstand wat er in deze fase gebeurt. Leraren kunnen een beroep doen op de kenniskring als zij daar behoefte aan hebben. Sommige scholen plannen een tussentijds gesprek; andere scholen hebben contact via telefoon of e-mail.
- Na ongeveer drie maanden is er een afsluitend gesprek. In dit gesprek reflecteren we op het proces, op de leeropbrengsten van leraren en leerlingen en bespreken we welke factoren belemmerend dan wel stimulerend werken.

Doordat de kenniskringleden verspreid over de verschillende scholen zijn ingezet, is er geen totaaloverzicht van de voortgang op alle scholen. Er was bij alle gesprekken wel iemand van Sardes aanwezig om de lijn en het overzicht te bewaken.

Enorme inventiviteit

Op 21 januari 2015 komen we met alle deelnemende scholen samen om ervaringen met elkaar te delen. De leraren laten zien wat zij hebben gedaan en wat zij hebben geleerd. Hoewel er grote verschillen zijn tussen de scholen en elke school zijn eigen proces heeft doorlopen, kunnen we een aantal gezamenlijke conclusies trekken:

- Veel scholen hebben de methoden losgelaten bij het bevorderen van vaardigheden van de 21ste eeuw. Als het gaat om de ontwikkeling van deze nieuwe vaardigheden, ervaren scholen de traditionele methoden blijkbaar als beperkend.
- Zowel leraren als leerlingen vinden het moeilijk en spannend dat het proces en niet het product centraal staat. Zij blijken toch vaak te denken in 'eindproducten' en meetbare resultaten. "We moeten loskomen van het korset waarin we zitten. Dat is voor de leraar wennen, maar voor de leerlingen ook. We zijn gewend om naar een mooi product toe te werken, maar het proces is minstens zo belangrijk!"

**Leerlingen
kunnen veel meer
dan ik dacht**

De bottom-up benadering werkt inspirerend

- Leraren worden zich gaandeweg het proces bewust van hun (dikwijls) sturende rol. Zij leren steeds meer en beter vragen te stellen in plaats van antwoorden te geven en leren meer bij de leerlingen te laten: "Ik was verast over wat leerlingen kunnen. Zij kunnen veel meer dan ik dacht."
- Leraren ervaren dat meer ruimte geven aan leerlingen niet betekent dat zij de regie kwijtraken. "Soms moet je eerst wat proberen en niet bang zijn. Dat geldt voor leerlingen, maar ook voor ons als leraren."
- Leraren vinden het stimulerend als zij van de directie en de collega's ruimte krijgen om op een andere manier te werken. Dit vergroot hun intrinsieke motivatie.

Het belangrijkste effect dat we zien op deze middag, is het enthousiasme dat deze werkwijze teweegbrengt. Leraren laten een enorme inventiviteit en professionaliteit zien in de eigen experimenten. Er komt veel energie vrij.

Anderen 'besmetten'

Er is in dit proces bewust gekozen voor de bottom-up benadering en vraaggerichtheid. Deze aanpak – met veel vrijheid voor de scholen – werkt inspirerend en schept mogelijkheden en kansen. Maar het betekent ook 'zoeken'. Projecten sturen vanuit procesregie is niet altijd gemakkelijk, net zo min als het voor leraren gemakkelijk is om leerlingen een actieve (in plaats van een passieve) rol te geven in hun onderwijs.

Het traject is nog lang niet 'af'. De ervaringen zijn waardevol en hebben veel teweeggebracht bij de betrokkenen. We willen deze energie en motivatie vasthouden. Daarnaast willen we ook andere leraren en scholen 'besmetten' en hen ruimte bieden zich te ontwikkelen. Het in kaart brengen van belemmerende en stimulerende factoren kunnen we verbreden, maar ook verdiepen.

Binnen INOS zijn inmiddels nog twee kenniskringen van start gegaan over differentiatie en flexibiliteit. Niet om veranderingen met een blauwdruk op te leggen, maar om voort te bouwen op de vaardigheden en ideeën van de leraren zelf. We gaan samen op ontdekkingsstocht.

Desiree van den Bogaard is senior onderwijskundig beleidsmedewerker en procesregisseur van de kenniskring Vaardigheden van de 21ste eeuw.

Desiree.vandenBogaard@inos.nl

Michiel Santegoeds is leerkracht, lid van de kenniskring Vaardigheden van de 21ste eeuw en procesregisseur van de kenniskring De flexibele school.

Michiel.Santegoeds@inos.nl